

(A félbemaradt éden kísértése)

SOKSZOR ÁLMODOM A KÉZIRATRÓL

„Minden írónak szüksége van egy befejezetlen kéziratra, amelyen állandóan dolgozik és javítgatja” – ezeket a szavakat Mirko Kovač *Város a tükörben (Családi noktűrn)* című könyvéből másolom ki. A magam számára úgy módosítom ezt a gondolatot, hogy minden írónak legalább egy kéziratával az utolsó betű leírásig meggyűlik a baja, ezért örök idő-kig javítgatja, és talán már abban sem hisz, hogy a saját mondatai egyszer földet érnek. Szenvedélyén, hogy a legjobbat adja, és megküzdjön érte, azonban ez mit sem változtat. Közben szétszóródnak az egykori élményei, de minden igyekezetével megpróbálja csökkenteni a kárt, újratölteni múlt életének a tömlőjét abban a hitben, hogy szorgalma meghallgatásra talál a könyörület óráiban. E jámbor óhaj hasznát talán lesz olvasó, aki méltányolni fogja.

Az emlékezés csapda is, a félbemaradt éden kísértése, mert a múlt elmosódik, föltámasztása sokszor hiú ábránd marad, hiába ez adja időtlen idők óta az elbeszélés illúzióját. A régmúlt események rejtjeleinek megfejtése mégsem szemfényvesztés, pedig sokszor beigazolódtak a vele kapcsolatos kételyek. Az ókorban minden út Rómába vitt, az én életemben minden a kanizsai Hidegházhoz vezet vissza.

Szeretném, ha így lenne, de ez mégsem volna igaz, ha minduntalan leírnám.

Szenteste misztikus éjszakáján kezdtem bele a kéziratomba; azóta toldozgatom, javítgatom; a javítási költséget meg semmiképpen nem akartam megspórolni.

Amikor tollat ragadtam, fagyott, a hideg levegő jégvirágot tapasztott az ablakra. A fűtés jól működött, panaszra nem volt okom. A televízió kékes fényvel közvetítette a Kisjézus érkezését; az ismerősök másnap sajnálkoztak azon, hogy nem mentek el az éjféli misére. A kézirat fölött virrasztottam; álomtalan emberek vérét örököltém. Gyötrődtem. Az ablaktáblán túl az ég lassan elveszítette szurokszínét. A hajnal kisebb jelei mutatkoztak. Nem volt értelme tovább fönmaradni. A nappal lemarja az emberről az éjszakai gondolatokat, vezessenek bárhová is.

Barátaim sokszor megbírálják az írásaim: „*cicomásan írsz, nem vagy elég lényegre törő*”, fakadt ki az egyikük; „*fogalmaz bátrabban*”, korholt egy másik szigorúan; „*fogy az idő, és még nem jutottál egyről a kettőre*”, pirított rám a harmadik, kicsit lemondóan legyintve.

50 Szemlesütve hallgatok ilyenkor; azzal vigasztalom magamat, hogy a későn érők közé tartozom.

Kovač olvasása közben néha azon tűnődöm, hogy a barátaim hangján vajon nem ő szól-e hozzám?

Néhány héttel később a tél ködös és szeles kikötőjében egykedvű közömbösséggel húznak el egymás után az újév első napjai. A szétaposott és elhasználódott hó piszkos-szürke látványa az elmúlásra figyelmeztet. Ez az érzés szinte mindig rám tör januárban, az év leghosszabb hónapjában, amikor még nagy hidegek vannak, a tavasz jövetelére pedig nem lehet komolyan számítani. Azt a március tartogatja szerencsés esetben.

A szürke szín januárban a legszürkébb, szinte megbonthatatlanul szürke, a hályogos szemű délután pedig nem tesz különbséget a részletek között, és mindent, ami eléje kerül egybefolytat.

A koszos lankák fölött gubbasztó társasházak homlokzatán elhasználdott karácsonyi díszek lógtak; a lakók elfelejtették eltakarítani a maradványaikat.

Mint tavaly is.

A tar fák ágain balkáni gerlék gubbasztnak. Mozgó, fekete madarak a fázós ágak között. Lehetnek gerlék is; Kanizsán így nevezik őket. A terebélyes platánokat egészen a törzsek tetejéig visszavágták a teniszpálya melletti lépcsősoron, amely levisz Krisztina körútra. A pihenőkön tócsákban áll a víz, a rosszul megtervezett lejtés miatt nehéz száraz lábbelivel megkerülni a pocolyákat. Pedig kerülnem kell őket, mert a Dózsa-szobornál lévő villamosmegállóból járok föl naponta a Csap utcába. Nem ez a legrövidebb út hazáig, de a legtöbb szépséget ez tartogatja a számomra.

Százhatvanegy lépcsőfok.

Oda, és vissza.

Jöttömben, és mentemben.

Föl, és le.

Az a mostani életem biztonsági együttthatója. Ahogy az évszakokban más-más fényekkel megtelt kert látványa volt Kanizsán.

Az Ég üresen szállt, a megárvult bokrok mellett kupacokban megcsúnyult hó-bálák sorakoztak, a jég- és szemétszilánkkal kitaposott út a talpam alatt ki-mondottan kényelmetlenné vált. Az elvékonyodó percekben szorongás futott

keresztül rajtam. A homállyal átszőtt, télikabátos park szemvillanás alatt el-
lenségessé változott

Soká jöttem rá az okára.

A múlt kinyújtott karját éreztem, a fölködő gyermekkor kísér-
tését, amikor az általános iskolát kezdtem, és Nagyanyám kézen fogva 51
a Teleki utca sarkáig vezetett, Borhidáné boltjáig. Borhidánének ma-
szek fűszerkereskedése a Teleki utca a sarkán volt, félúton a házunk és az is-
kola között. Reggelenként odáig kísért el Nagyanyám; a hátralévő utat
egyedül tettem meg; követett a szemével, amíg csak el nem nyelt előle a tá-
volság. Százszor figyelmeztetett, hogy a lábam elé nézek, mert külön-
ben megbotlom, és ha elesek, összetöröm magamat.

Ismert, mint a tenyerét, tudta, hogy útközben az eget figyelem
a hullámozó cseréptetők fölött, és a házak esőcsatornáinak görbületét
fűrkésem. Lelassítom a lépteimet, hogy a fények játékát, a fanyar,
bádogszürke színt, a napsütésben a falakra eső kicsike, rebbenő ár-
nyékokat megfigyelhessem, azokat, amelyeket az utcai csap előtti hár-
sak vetettek szanaszét, szinte ezüstösen csilingelve.

Vonzotta a szememet a magasság és a messzeség, a földre köl-
töző ég, ami szinte a homlokomba ütközött.

Amikor ezeket a sorokat írom és javítgatom a kéziratot, nem titkolha-
tom el, hogy a javítások fölkorbaérintik az érzelmeimet. Az élmények
összeérnek a papíron: hirtelen a füstoszlop szagát érzem az orromban.
Gyerekként az iskolai szünetekben fölvonatoztattak Budára, a Vér-
mező sarkára, ahol anyai nagybátyám lakott; még 424-es gőzmozdony
fujtatott a vagonok elé fogva, fűtült az állomások előtt, és szaporán
eregette a füstöt a halványszürke levegőbe. Nem szabadott lehúzni az
ablakot, a párkányra csavarozott kis alumíniumtábla jelezte, hogy „Ki-
hajolni veszélyes”! A mozdony égővörös szikrákat hányt maga után, és a tüzes
kis pontocskák olykor odacsapódtak a füle ablakához, riadalmat keltve. Kis
kötőtűként szálltostak a szikrák, aztán hirtelen kihunytak, mintha csak lá-
tomások lettek volna.

A Déli pályaudvar itt van kőhajításnyira a közelemben a hegy ellapo-
sodó végénél, a vágányokon hosszú szerelvények állnak békésen. A gőzmoz-
donyokat régen kivonták a forgalomból, kormot és füstöt a bérházak
kéményei hánytak telente, ideszáll a szag, ismerős. Csak az őszi avar égeté-
sének illatát szeretem, érzéki varázsa van, ott toporog az ember a tűz mellett,
jól érzi magát, és az élet esendőségén mereng. (Elmúlás, melankólia, novem-
beri halálok. Anya, Apa, Báty nélkül másképp beszél ez a hónap.)

A fákról a levelek eltűntek. Csak a hideg ég marad. A felelősség.

Igazat adok Kovač-nak: „Minden írónak szüksége van egy befejezetlen kéziratra, amelyen állandóan dolgozik és javítgatja.”

(Alvadt vérdarabok)

52

Nem lehet kitérni a helyszínek elől, misztikusan hatnak, magukhoz láncolnak, összezavarnak, és a jelentésüket sem tudom kiismerni, mert a gondolataim összegabalyodnak tőlük.

Amikor lehunyom a szemem egy ligetet látok, ahol szobrok állnak. Mál-ladozó, letört fejű szobrok; szobrok ujjak, karok, végtagok nélkül, féllábra dőlve, mint az ólomkatonák, könyöküknél kifecamodott, omló szobortestek az örökké nedves kert alján a hamvasszürke ég alatt. A lezuhant szobortömbök tócsákban állnak, köröskörül sár, mintha a pannon tenger iszapja idáig törne föl, minden földtani érvet megcáfolva, amit a tudományos könyvek őriznek.

Mégsem romkertet látok a haldokló szobortorzókkal, nem párába burkolódzó elhagyott, elmúlásra ítélt tájat látok, nem egykori álmok földi maradványait, hanem ép szobrok álmaikat, amit az ismeretlenség homályába merült mesterek, egyszerű kőfaragók véstek a ledöntött várból kimentett kövekből. Ezeknek a szoboralakoknak az álmai kivégzett várfalakból éledtek meg. Ezek a szobrok városom történelemének a vértanúivá váltak.

Álmomban a szobrok csodájára járnak, az utak porából idevetődött idegenek veszik körül őket, irigykedve a szépségük láttán. A tündöklő ég alatt gesztenyefák lombkoronája hímez mintát rájuk, s ameddig az öröm óráiban a szem ellát, mediterrán fény tükröződik a bokrok olajzöld levelein, a fűvek között megbújt kavicsokon, az apró, salétromos kődarabokon, amit a hirtelen záporok hordtak ide a környező dombokról. Színes fényben lepkék szárnya vibrál a napsugarak áttetsző kékjében

Amikor lehunyom a szemem egy ligetet látok, ahol szobrok állnak. Türelmesen, ujjak, karok, végtagok nélküli szobortorzók, sárba zuhant kőtömbök, a történelem freskójáról lepattant szilánkdarabok. Összezúzott fejek a kialudt szemű alkonyatban. Egykor a városnak ezen a ligetes részén gyöngyvirág nőtt és vadpipitér.

Sokszor tűnődtem azon, hogyan lehet túllépní a gyermekkori idillen, amit azok a különös körülmények változtattak idillé, amit sokszori nekifutásra próbálok elmondani. Hogy idill volt-e vagy sem, nem tudom eldönteni. A gyermekkor azonban képes eligazítani a világ dolgaiban, mert hangosan gondolkodik helyettünk életünk más szakaszaiban. A testéből sarjadzunk, teljes univerzum rá épül, amit utólag elképzelni sem tudnánk másképp. Szegénység, gyávaság; gyávaság megalkuvás nélkül. Erkölcsi győzelmet csak a fináncok kijátszása jelenthetett pálinkafőzőskor.

Ha közelebről veszek szemügyre egy-egy epizódot, avadt vérdarabokba botlok, és fölszakadó sebek üzeneteit próbálom megfejteni, többnyire eredmény nélkül. Kicsi az ország, mintha az élet minden percében igazolódott volna, hogy a történelem nem jár igazán senki kedvében.

53

Az élet tele van vérmérgezési tünetekkel, az emberek csak az egyéni bátorsággal vethetnek számot, vajon elég lehet-e ez a bizonytalan helyzetekkel túlszűfolt napokhoz, ezen morfondíroztak a Rózsa utcában. A történelem rendbontása minduntalan hatalmába kerítette azokat, akik át-vészelték a szörnyű bombázásokat, és megérték ötvenhat őszét. Közel még a háború, nehéz eltávolodni az emlékétől, és nem is igen tudták mivel megfékezni azokat: az újságok rendre beszámoltak a gyilkolás itt maradt vészterhes nyomairól, amikor a föl nem robbant lőszer okoztak tragédiát. Ott kísértett a múlt sötét árnya a mezőn, a kertekben, a házak golyó ütötte falain, és a lelkekben. A vak bombatölcsérrrel a háború emléke borzongatóan volt jelen a családunk életében is. Nem maradhattam közönyös gyermekkorom háborús sebei iránt. És ez nemcsak a saját, velem született érzékenységen múlt, hanem az akkori világén.

(Borhidáné boltja)

Kis sarki fűszerkereskedés. Borhidáné sápadt, aprócska nő, egész napját az üzletben tölti. Két pult van, derékszögben állnak. A kiszolgálás a pult mögül történik, a vevők sorban várakoznak, délelőtt boltossegéd, egy idősebb férfi rakja ki az árut a polcokra. A helyiség olyan kicsi, hogy nincs kirakata, csak a szűk bejáraton át vág be vékony fénycsík, ha kint süt a nap. Odajárnak a környező utcákból és a kiépülő Katonarétről vásárolni. Mindig ég a villany, a mennyezetről tejfehér búra világít. A pénztárgép fölött kakukkos óra jár. Borhidáné a pénztárgépet ritkán használja, inkább kézzel számol, egy hosszú cetlire írja föl a számokat, és a pénzt egy pult alatti fiókba rakja. Összead, kivon, közben alig hallhatóan sutog maga elé. Ha megzavarják számolás közben, ingerültté válik, rosszállóan pillant föl a papírlapról. Piszeg, és az ajka elé emeli a bal mutatójujját.

Kiszolgáláskor hangja rekedtes, de hangos. Túlkiabálja a vevőket. A tejesüvegek a bolt bejáratánál vannak ládákbán. Ha valaki elfelejti kivenni a tejet, a vevők kézzel-kézre adják az üveget. A bolt nem önkiszolgáló, ez az egyetlen művelet, amit a vevők maguk végeznek. Még a szódásüvegek is a pult mögött állnak ládákbán föltornyozva, de a pult mögé vevő nem léphet. Borhidáné boltjában ez a rend, ehhez tartja mindenki magát.

Az üzlet a koradélutáni órákra kiürül, alig jön vevő. Ekkor Borhidáné az üzlet és a lakása közötti keskeny átjáróban üldögél. Bagózik. Onnan nézi

a Teleki utca, a Tavasz utca és a Rózsa utca kereszteződését, szemügyre veszi az arra haladó autókat, azokból sok van, mert a Teleki utca egyúttal a Kaposvárra vezető műút, a város somogyi eleje. Arrafelé van a Dózsa laktanya, ahol állandó a mozgás. Katonai teherautók és dzsippek tűnnek föl időről-
54 időre. Katonazubbony is mindig látható az utcán. A katonaság más időszámítás szerint él. Gyalogosból kevés van, ebben az órában keveseknek vitt arra az útja; egyébként is az emberek vásárlás közben beszélnek meg az ügyes-bajos dolgaikat, szidják az időjárást, vagy pletykálgodnak az ismerősökről. Borhidánét a vevők kiszolgálásakor nem zavarja a zsibongás – hiszen mindenkit túlkiabál –, csak amikor számol, szigorodik el.

Sokszor küldtek el hozzá kisebb apróságokért, amik éppen hiányoztak a háztartásból, ha kifogyott valami a főzéshez-sütéshez. Szaladtam, összeszortított marokkal, nehogy kihulljon belőle a pénz. Ha azon a sarkon járok, mindig eszembe jut a kis boltocska, pedig a nyomát rég belepte a por, se híre, se hamva az épületnek. A bolt emléke is kikopott az időből, és már Borhidáné nevét se ismeri senki. Az utca múltjának képe azonban megjelenik előttem, a lakóival együtt, akit ő láthatott: mert láthatta azokat, akik legszívesebben láthatatlanná váltak volna, mert látta az arcokra kiülő fáradtságot, a megkeseredettség szomorú és betemethetetlen árkait, látta a fájdalmas magányt; látta, hogyan kívánja pokolra a körülötte örvénylő nyomorúságos világot valaki.

Látta és hallotta azokat, akiknek már alig volt helyük abban az Isten verte világban. De látott büszkeségben megöregedett, szótlan városszéli embereket, akik nem törtek meg, akik nem kapdostak levegő után, bárhogyan is vetett a sors kártyát nekik.

Elgondolom ott az utca kereszteződésében, ahogy Borhidáné esténként, ha már lehúzta az utolsó vásárló után az ajtón a redőnyt, elüldögélt a vastag homályban a dobkályha mellett, abban a polcokkal kibélelt kalitkában, ami az üzlet és a lakása között volt. Leeresztette a szemhéját, és várakozott. Azzal a nyugalommal, amit csak az érthet meg, aki tudja, hogy bármi, ami eléje tárul, az élet kioltathatlan része.

